

Тамара З. ЗАГОРАЦ¹

дипломирани правник

БИОЕТИЧКЕ ДИЛЕМЕ ПИТАЊА АБОРТУСА -ЕУГЕНИЧКИ ПОКРЕТ У НАЦИСТИЧКОЈ НЕМАЧКОЈ-

1. УВОД

Биоетичка дилема питања абортуса датира још из античког доба, стварајући раздор између религиозне и друштвене свести. Вишевековна дебата води се у оквирима медицине, социологије, теологије, филозофије, антропологије и других научних дисциплина, стремећи ка одговору на суштинско питање: “Да ли је фетус људско биће?” Развој цивилизације резултира иновацијама на пољу науке и стварањем нових дисциплина које се баве проучавањем не само фетуса и ембриона већ и самог гена. Различити деформитети фетуса, компликације које угрожавају живот жене, намећу дилему да ли се фетицид може поистоветити са абортусом? Као и коначно, чије је право “јаче”, да ли жене да слободно располаже својим животом и телом или право фетуса на живот? Уколико поткрепљено чињеничним доказима утврдимо да би тај живот био препун патње и скоро неподношљив, да ли је оправдано прекинути га у најранијем стадијуму? Овакве и сличне етичке дилеме стављају се на тест током читавог 19. и 20. века. Развојем различитих грана филозофије, науке и медицине долази до стварања нових теорија које су у директном сукобу са хришћанством на другој страни. Научници тог времена сложили су се да природни процеси могу објаснити све аспекте људског друштва и понашања укључујући морал и етику. Свако Божије деловање као могућност се одбацује уз негативан став о дуализму духовног и телесног, а слободна воља се одбацује у корист детерминизма. ²Абортус је недвосмислено

¹ * Правни факултет Универзитета у Београду, основне академске студије, апсолвент; Министарство просвете, науке и технолошког развоја; tamara.zagorac@mpn.gov.rs

Рад прихваћен за конференцију Iustoria 2021 и биће изложена на истој 27.03.2021. године

² Rihard Vajkart, *Od Darvina do Hitlera, Evolucionarna etika, eugenika i rasizam u Nemačkoj*, (Richard Weikart, *FROM DARWIN TO HITLER, Evolutionary Ethics, Eugenic and Racism in Germany*), Copyright за Srbiju i Crnu Goru CPS, Beograd, SG-VILI, Beograd, 10

и отворено био забрањен од стране хришћанске цркве јер је светост људског живота према постулатима цркве представљала пре свега "право на живот" што би био један од најузвишенијих права сваког човека.³ Питање живота постаје централна тема, која ствара погодно тло за дебату о пореклу религије, као и самог човека.⁴ Упркос технолошком прогресу, научном и теолошком доприносу, одговори на нека од ових питања остају трајно недостижна. "Ниједно доба није знало толико много о човеку и то знање могло тако очаравајуће и брзо понудити, као што то може и зна данашње доба; ипак, ниједно доба такође није мање знало шта је човек; ниједном добу човек није био тако упитан као нашем добу."⁵ У трци за одговорима на вечита питања, етика и морал су добијали различита обличја која су остављала простора за манипулативне потезе и тумачења филозофских теорија, а који су оставили неизбрисиве последице по човечанство. Управо ову проблематику тешко је рашчланити детаљно кроз рад оваквог обима, али свакако суштина остаје непромењена и сасвим очигледна уколико се фокусирамо на узрочно - последичну везу. Када сагледамо проблем са временске дистанце поставља се питање да ли ми сами имамо контролу над животом или је то ипак обрнуто? Да ли смо растрзани између права и религије занемарили природу и угрозили баланс, водећи се идејом да смо супериорнији?

2. ОД ДАРВИНИЗМА ДО НАЦИЗМА

На самом почетку неопходно је напоменути да сам дарвинизам није заступао нацистичку идеологију већ обратно. Многе утицајне личности које су на начелима дарвинизма градили филозофске правце били су социјалисти, пасифисти, либерали па чак и Јевреји.⁶ Међутим, спрега између дарвинизма као филозофске идеје и касније еугеничних покрета, а на крају и нацизма, јесте нераскидива. Осетан је утицај не само на нацизам већ и на социјалне, политичке, економске и друге факторе у друштву, и то не

³ Rihard Vajkart, *Od Darvina do Hitlera, Evolucionarna etika, eugenika i rasizam u Nemačkoj*, (Richard Weikart, *FROM DARWIN TO HITLER, Evolutionary Ethics, Eugenic and Racism in Germany*), Copyright za Srbiju i Crnu Goru CPS, Beograd, SG-VILI, Beograd, 73

⁴ Vind Letindor, *Antropologija filozofska: Čovjek u svetu Ideja, Ljubavi, tjeskobe i brige*, 7

⁵ O. Pegeler, *Hajdeger u svom vremenu, pogl. egzistencijalna antropologije*, (spis iz filozofske i egzistencijalne antropologije), Smashwords, Kalifornija SAD, 2017, 171

⁶ Rihard Vajkart, *Od Darvina do Hitlera, Evolucionarna etika, eugenika i rasizam u Nemačkoj*, (Richard Weikart, *FROM DARWIN TO HITLER, Evolutionary Ethics, Eugenic and Racism in Germany*), Copyright za Srbiju i Crnu Goru CPS, Beograd, SG-VILI, Beograd, 7

само у европским круговима већ глобално.⁷ Копча и залога дарвинизма са осталим гранама филозофије тог времена управо јесте питање етике, вредности људског живота и расизма. Поједини историчари заступају став да је Хитлерова идеологија била псеудонаучна, као и да су његова схватања дарвинизма била изопачена и манипулисана субјективним примесима.⁸

2.1. Дарвинизам

Зачетник дарвинистичке феноменологије био је Чарлс Дарвин (*Charles Darwin*), уједно и творац теорије еволуције и природне селекције. Као дете родитеља отпадника Англиканске цркве уписује медицински факултет у Единбургу, као последицу одбијања потврде на 39 чланака англиканске вере, а самим тим и немогућност школовања на престижним универзитетима попут Оксфорда (*University of Oxford*) или Кембриџа (*University of Cambridge*). Током школовања стиче знања о еволутивним процесима човека и материјалним схватањем природе.⁹ Међутим, врло брзо напушта медицину и постаје пастор у Англиканској цркви, како би наставио школовање из области зоологије на Кембриџ Универзитету, где је и дипломирао. Након школовања активно ради на усавршавању теорије еволуције и постаје зачетник новог покрета који је своја начела заснивао управо на његова два највећа дела "Постанак врста помоћу природног одабирања или Одржавање повлађиваних раса у борби за живот" (*On the Origin of Species by Means of Natural Selection, or the Preservation of Favoured Races in the Struggle for Life*, London: John Murray, 1859.)¹⁰, као и "Човеково порекло и полно одабирање" (*The Descent of Man, and Selection in Relation to Sex*, London: John Murray, 1887.).¹¹ Сама срж његове теорије своди се на одбацивање хришћанског тумачења постанка живота као и питања морала и етике. Заправо, за разлику од тумачења по којем је морал последица природног закона, а које заступа хришћанство, Дарвин је става да су заправо моралне способности

⁷ Rihard Vajkart, *Od Darvina do Hitlera, Evolucionarna etika, eugenika i rasizam u Nemačkoj*, (Richard Weikart, *FROM DARWIN TO HITLER, Evolutionary Ethics, Eugenic and Racism in Germany*), Copyright za Srbiju i Crnu Goru CPS, Beograd, SG-VIII, Beograd, 6

⁸ Ibid, 7

⁹ Dovald de Marco - Benjamin d. Wiker, *Arhitekti kulture smrti, VERBUM d.o.o*, Split 2011, 60

¹⁰ D. Charles, *On the Origin of Species by Means of Natural Selection, or the Preservation of Favoured Races in the Struggle for Life*, London: John Murray, 1859

¹¹ D. Charles, *The Descent of Man, and Selection in Relation to Sex*, London: John Murray, 1887

развијене из друштвених квалитета, уз помоћ природне селекције потпомогнуте наследним навикама.¹² Уз различите врсте самог човека, развија се и различита поставка самог морала кроз историју. Самим тим, као закључак се може извући чињеница да поједина друштва одобравају чедоморство и абортус док друга заузимају супротан став, управо у зависности од промене услова и схватања појма добробити за друштво.¹³ Чистоћа расе кроз спречавање размножавања инвалида и економски неспособних припадника људске популације, били су темељ дарвинистичког модела. Дарвин је тврдио да интелектуални и етички квалитети код примитивнијих народа нису толико развијени као код цивилизованијих, самим тим они уживају извесну корист од природне селекције необлажене саосећањем за слабијима.¹⁴ Истиче следеће: "Цивилизовани људи успоравају процес елиминације; ми градимо домове за имбециле; сакате и болесне; ми доносимо законе који иду на руку сиромашнима; наши лекари се труде спасити живот свакоме до последњег тренутка. Несретни случај тога је да неспособни чланови цивилизованог друштва продужавају своју врсту. Но изумемо ли самог човека, једва да је ико тако будаласт да би допустио да им се расплођују најнеспособније животиње."¹⁵ Осим тога истиче свој став и у погледу решења за наведени проблем: "Желимо ли избећи даљу дегенерацију наше расе, оба пола требала би се суздржати од женидбе ако је њихово телесно или душевно здравље озбиљно нарушено."¹⁶ На основу наведеног, с правом можемо закључити да је његова теорија итекако пружила потпору расизму и еугеници.

¹² Dovald de Marco - Benjamin d. Wiker, *Arhitekti kulture smrti*, VERBUM d.o.o, Split 2011, 67

¹³ Ibid, 70

¹⁴ Ibid, 73

¹⁵ D. Charles, *The Descent of Man, and Selection in Relation to Sex*, London: John Murray, 1887

¹⁶ Dovald de Marco - Benjamin d. Wiker, *Arhitekti kulture smrti*, VERBUM d.o.o, Split 2011, 74

2.2. Еугеника

Еугеника као био - социјални програм, односно наука о побољшању биолошких особина, настаје захваљујући њеном творцу Френсис Галтону (*Francis Galton*) који јој даје обличје на основу дарвинове теорије еволуције и природне селекције.¹⁷ Сама еугеника (*грч. еу-* и *генос* - "дори гени") дели се на позитивну, која подстиче развој и репродукцију "генетски супериорних" људских бића и на негативну, којом се спречава репродукција сиромашних, слабих и болесних, природном селекцијом. Међутим, за разлику од самог Дарвина, заступа виђење да човек мора узети еволуцију из руку природе и применити умеће узгоја на самог себе и на тај начин побољшати људску расу.¹⁸ Уписује медицину, међутим никада није дипломирао. Постаје најугледнији члан Краљевског географског друштва након експедиције у Јужној Африци, где његов ауторитет и склоност ка анализи долазе до изражаја. Свој еугенични програм изложио је први пут у есеју из 1873. године "*Hereditary Genius*" у часопису *Frazer's Magazine* где подржава оснивање својеврсне банке података о сваком појединцу и његовим наследним способностима, на основу које би се тачно знало који су појединци "најизврснији" у погледу наследних особина. На тај начин би се обезбедило стварање "чистокрвних породица" током неколико генерација.¹⁹ У циљу развоја еугенике као науке Френсис Галтон оснива "Френсис Галтон лабораторију за проучавање еугенике" као и "Галтон задужбину за професуру из еугенике" на Лондонском Универзитету.²⁰ Саме начине спровођења еугенике попут на пример одвођења неспособних у радни логор, као и ригорозних здравствених метода, истиче у својој последњој књизи "*Kantsaywhere*" међу укупно 340 колико их је написао. Намеће се закључак да је нацизам усвојио овакав начин спровођења еугенике и додатно злоупотребио својим печатом. Тесну везу између еугенике и дарвинизма јасно приказује такмичење за Крупову награду (*The Krupp Competition*), које се одржавало у периоду од 1900. до 1903. године. Фридрих Круп анонимно је финансирао такмичење за најбољу књигу на тему: "Шта на основу принципа биолошке еволуције можемо научити о политичком развоју у земљи и законодавству у

¹⁷ Ibid, 77

¹⁸ F. Galton, *Hereditary Genius, An Inquiry into Its Laws and Consequences*, Barnes & Noble, Inc, New York, ISBN: 978-1-4114-6503-9; приступљено последњи пут 24.03.2021., 440

¹⁹ Dovald de Marco - Benjamin d. Wiker, *Arhitekti kulture smrti*, VERBUM d.o.o, Split 2011, 89

²⁰ Ibid, 89

другим државама?". Ернс Хекел је био један од спонзора тог такмичења, а његов штићеник Хајнрих Ернест Циглер, зоолог који је радио са њим на Универзитету у Јени, био је један од судија. Прву награду однео је лекар Вилијам Шалмајер за своју књигу "Наслеђе и селекција" (*Heredity and Selection*, 1903) која је разрађивала идеје из његових ранијих дела, а која су се ослањала на чисту дарвинистичку теорију.²¹ Годину дана након његове смрти заседа први Конгрес еугеничара, на челу са Леонардом Дарвином (*Leonard Darwin*), једним од синова Чарлса Дарвина. Управо његов говор раширио се на глобалном нивоу, након чега је Америчка савезна држава Индијана 1907. године донела Закон о прислиној стерилизацији, а чији су пример касније следиле и остале америчке државе. Под визијом активисткиње Маргарет Сагнер оснива се покрет "*Planned Parenthood*" за елиминацију неспособних, на чијем примеру ће касније доћи до развијања генетске селекције и њихово уклањање путем абортуса.²²

2.3. Монизам

Монизам као филозофско учење био је мешавина чистог материјализма и квази пантеистичког обожавања природе, а као такав, тежило је да у потпуности искључи хришћанство. Заговорник управо овог учења био је Ернст Хекел (*Ernst Heinrich Philip Haeckel*), немачки зоолог који је као и његови претходници био очаран дарвинизмом и ботаником. Неколико фактора повезују монизам и дарвинизам, као што су прихватање дарвинизма од стране већине мониста, тврдећи да он подупире њихову филозофију, потом, тврде да их је управо дарвинизам преусмерио на монизам и материјализам, као и да дарвинизам у себи укључује психолошки детерминизам, па самим тим и материјално схватање духовног.²³ Постаје један од истакнутијих зоолога и као такав открио је и описао хиљаде нових врста, мапирао је геолошко стабло које обухвата све животне форме и

²¹ Rihard Vajkart, *Od Darvina do Hitlera, Evolucionarna etika, eugenika i rasizam u Nemačkoj*, (Richard Weikart, *FROM DARWIN TO HITLER, Evolutionary Ethics, Eugenic and Racism in Germany*), Copyright za Srbiju i Crnu Goru CPS, Beograd, SG-VILI, Beograd, 11

²² Dovald de Marco - Benjamin d. Wiker, *Arhitekti kulture smrti*, VERBUM d.o.o., Split 2011, 92

²³ Rihard Vajkart, *Od Darvina do Hitlera, Evolucionarna etika, eugenika i rasizam u Nemačkoj*, (Richard Weikart, *FROM DARWIN TO HITLER, Evolutionary Ethics, Eugenic and Racism in Germany*), Copyright za Srbiju i Crnu Goru CPS, Beograd, SG-VILI, Beograd, 10

уводи нове појмове у биологији, али са друге стране и један од заслужних за повезивање Дарвинових ставова са расном политиком Хитлеровог Трећег Рајха.²⁴ Управо на основу Дарвинових дела издаје коначно и своје под називом "*Generelle Morphologie der Organismen*". Обављајући функцију предавача зоологије на Универзитету у Јени упорно порпагира дарвинизам о чему обавештава и самог Дарвина, говорећи да је од Универзитета у Јени направио "трвђаву дарвинизма".²⁵ Својим ставовима даје подршку еугеници, истребљењу нижих раса, као и абортусу, еутаназии и чедоморству.²⁶ Као главног кривца за изопачење европског начина живота криви хришћанство које удаљава немачки народ од обожавања природе. На тај начин подупире злогласни немачки популистички покрет којим ће се касније послужити Хитлер, саветујући Немцима да се врате својим расним коренима и да одбаце учења хришћанске вере.²⁷ Истиче следеће: "Какву корист човечанству доноси вештачко одржавање у животу и помоћ за хиљаде богаља, глувонемих, идиота, итд, који се рађају са наслеђеним теретом неизлечиве болести? Нема никакве користи од одговора који каже да хришћанство забрањује њихово убијање. Противљење њиховом убијању последица је искључиво наше претеране осећајности и снаге конвенционалног морала - тј. наше наслеђем стечене сконости која је од најранијег детињства заогрнута религиозношћу, ма колико је она била ирационална и оптерећена предрасудама. Овај побожни морал у суштини је неморал."²⁸ У сврху остваривања ових циљева потребна је била нова врста медицине која ће убрзати истребљење. С тим у вези, јасни су били његови ставови о абортусу и чедоморству, а као главног кривца за неспровођење ових метода кривио је хришћанство и религију као такву, те да је "оно било прво које је законску заштиту живота проширило на људски ембрион, кажњавајући абортус као смртни грех."²⁹ Генерално став заговорника монистичког учења био је да је човек заправо само израслина у трбуху мајке која има потпуну власт како над његовим животом тако и над смрћу.³⁰ У складу са тим развија се нови етички кодекс, који ће присталице абортуса оснажити ка самооправдању, а којим ће се касније служити и

²⁴ Dovald de Marco - Benjamin d. Wiker, Arhitekti kulture smrti, VERBUM d.o.o, Split 2011, 94

²⁵ Dovald de Marco - Benjamin d. Wiker, Arhitekti kulture smrti, VERBUM d.o.o, Split 2011, 95

²⁶ Ibid, 96

²⁷ Ibid, 99

²⁸ Ibid, 100

²⁹ Dovald de Marco - Benjamin d. Wiker, Arhitekti kulture smrti, VERBUM d.o.o, Split 2011, 101

³⁰ Dovald de Marco - Benjamin d. Wiker, Arhitekti kulture smrti, VERBUM d.o.o, Split 2011, 102

филозофи попут Петера Сингера (*Peter Albert David Singer*) пропагирајући чедоморство.³¹ "Будући да човек не поседује бесмртну душу, морамо га посматрати искључиво као биолошко биће које се развија. Као људска бића почињемо се разликовати од других живих бића тек након прве године живота, кад дете почне говорити о себи у првом лицу. Уколико се дете не развија у том смеру или превише споро, тада је таква "створења" сасвим лакопредати заслуженој судбини оних који су биолошки неспособни за живот."³² По узору на наведене ставове, председник Њујоршког зоолошког друштва, Медисон Грант (*Madison Grant*) у свом делу "Пролазак велике расе" (*The Passing of the Great Race*, 1916) истиче следеће: "Погрешно убеђење и сентиментално веровање у божанске законе и светост људског живота спречава елиминацију беба које се роде са великим недостатком и стерилизацију одраслих људи са манама и недостацима, који такви нису ни од какве користи својој заједници. Закони природе захтевају истребљење неспособних, а људски живот вреди једино онда када може користити заједници или раси."³³

2.4. Нацизам

За разлику од претходних филозофских учења, нацизам се не може тако прецизно дефинисати, с обзиром на околност да се Адолф Хитлер (*Adolf Hitler*) супротстављао абортусу и феминистичким идејама, међутим, из потпуно другачијих разлога од оних које су наводили традиционални конзервативци. Абортус је према његовим ставовима представљао погубан чин по расу, што се наравно односило искључиво на "аријевце".³⁴ Нацизам је с тога, представљао покушај стварања нових мушкараца и жена трансформисањем њихових наслеђених моралних вредности у корист неких других, насталих на основама идеологије која је издигнута на ниво науке. Дарвинизам се спомиње у контексту непрестане борбе за опстанак биолошки различитих људских бића као и свих

³¹ Dovald de Marco - Benjamin d. Wiker, *Arhitekti kulture smrti*, VERBUM d.o.o, Split 2011, 102

³² Dovald de Marco - Benjamin d. Wiker, *Arhitekti kulture smrti*, VERBUM d.o.o, Split 2011, 103

³³ Цитирано у Paul, *Controlling Human Heredity*, 17; Philip Gassert and Daniel S. Mattern, eds. *The Hitler Library: A Bibliography* (Westport, CT, 2001)

³⁴ Rihard Vajkart, *Od Darvina do Hitlera, Evolucionarna etika, eugenika i rasizam u Nemačkoj*, (*Richard Weikart, FROM DARWIN TO HITLER, Evolutionary Ethics, Eugenic and Racism in Germany*), Copyright за Србију и Crnu Goru CPS, Beograd, SG-VILI, Beograd, 6

осталих организама.³⁵ С обзиром на околност да су нацистичке идеје биле засноване на погубним етичким идеалима, поставља се питање, да ли је Хитлер хуману етику заменио нехуманом или је у потпуности заменио моралност? ³⁶ Погрешно тумачење његових ставова о "породичним вредностима", може нас довести до закључка који не одговара реалности и чињеницама. У свом делу "Моја борба" (*Mein Kampf*, 1943) истиче следеће: "Ако се репродукција као таква ограничи и смањи број рађања, природна борба за опстанак, која само најјачима и најздравијима омогућава да преживе, биће замењена очигледном жељом да се по сваку цену спаси чак и они најслабији и најболеснији, тако се рађа потомство које неминовно постаје све јадније." ³⁷

2.4.1. Закони наслеђивања

Учења о самом постанку човека, начину репродукције и опстанку сежу далеко у прошлост, много пре појаве наведених филозофских модела. Истраживањем о наслеђивању бавили су се и први разумни преци, што доказују и натписи у Ираку, који датирају пре 6.000 година, а који приказују начин преношења карактеристика коњске гриве на потомство. Такође, грчки филозофи развијали су теорију да једино мушкарци утичу на наследни модел, док је утерус само инкубатор. Међутим, развојем друштва, а самим тим и науке, дошло се до сазнања о јажним ћелијама, а касније и о генима. Сам термин "ген" први пут даје дански ботаничар Јохансен (*Vilhelm Johansen*) 1909. године. Управо овај термин потиче од термина "пангенеза" (*pán, génesis*) коју је користио Чарлс Дарвин у својим истраживањима. У научни речник коначно улази 1930. године под називом "геном", од немачке речи за "ген" и "оме" за хромозоме. ³⁸ Када је у питању хумана генетика, највећа заслуга за допринос на овом пољу припада Грегору Менделу (*Gregor Johann Mendel*), који је 1865. године у часопису *Natural History Society of Brünn*,

³⁵ Rihard Vajkart, *Od Darvina do Hitlera, Evolucionarna etika, eugenika i rasizam u Nemačkoj*, (Richard Weikart, *FROM DARWIN TO HITLER, Evolutionary Ethics, Eugenic and Racism in Germany*), Copyright za Srbiju i Crnu Goru CPS, Beograd, SG-VILI, Beograd, 7

³⁶ Rihard Vajkart, *Od Darvina do Hitlera, Evolucionarna etika, eugenika i rasizam u Nemačkoj*, (Richard Weikart, *FROM DARWIN TO HITLER, Evolutionary Ethics, Eugenic and Racism in Germany*), Copyright za Srbiju i Crnu Goru CPS, Beograd, SG-VILI, Beograd, 102

³⁷ Haeckel, *Natürliche Schöpfungsgeschichte* 11th ed. (Berlin, 1911), Ixviii-Ixix

³⁸ Peter D. Turnpenny, Sian Ellard; prevodioci Dejan Dimitrijević, Tina Todorović, *Emerijevi osnovi medicinske genetike, Odabrani delovi - SPARKS*, (prevod sa engleskog jezika trinaestog izdanja knjige), Beograd, 2009 4

изнео резултате својих експеримената.³⁹ Истраживањем се дошло до великих сазнања о различитим облицима наслеђивања као и на поремећаје за које се доказало да су последица дефекта у једном гену.⁴⁰ Током 20. века искристалисала се чињеница да су наследни фактори повезани са многим особинама и да су у то укључени генетски механизми, а самим тим учење о генетици постаје једно од утицајних грана у медицини.⁴¹ Управо тај утицај можемо приметити у нацистичкој Немачкој, доношењем "Закона о спречавању рађања потомства код људи са наследним болестима" 25. јула 1933. године. Историчарка Кристијане Ротмалер (*Christiane Rothmaler*) истиче следеће: "Не може се рећи: то су били "зли нацисти". Биолошко наслеђивање је тада било веома озбиљан предмет. Пре свега су лекари поздравили коначно постојање закона, према коме би се остварио тај стари сан генетике. Сан о савршеном друштву без "инфериорних елемената".⁴² Спровођење овог Закона вршило се експериментима у циљу вршења стерилизације, а који су подразумевали стерилизацију помоћу лечења (дрогама), зрацима и интраутеринском иритацијом. Др Мадаус (*Gerhard Madaus*) објављује резултате својих истраживања и наводи следеће: "...увидео сам какву важну улогу играју дроге у борби нашег народа. Када би успели, да на темељу тих истраживања, произведемо у што краћем року дрогу, која би у релативно кратко време неприметно изазвала стерилизацију код људи, имали би у нашим рукама ново и моћно оружје. Сама помисао, да би се 3.000.000 комуниста, који се сада налазе у немачким рукама, могло стерилисати, и на тај начини учинити их неспособним за умножавање, а ипак да остану употребљиви као радна снага, отвара широке перспективе."⁴³ Такође, широм Немачке су установљени судови за људе са наследним болестима који су одлучивали о овом питању.⁴⁴ Сама идеја о стерилизацији створена је у циљу смањивања прекомерних абортуса, јер би добар програм

³⁹ Peter D. Turnpenny, Sian Ellard; prevodioci Dejan Dimitrijević, Tina Todorović, Emerijevi osnovi medicinske genetike, Odabrani delovi - SPARKS, (prevod sa engleskog jezika trinaestog izdanja knjige), Beograd, 2009, 3

⁴⁰ Peter D. Turnpenny, Sian Ellard; prevodioci Dejan Dimitrijević, Tina Todorović, Emerijevi osnovi medicinske genetike, Odabrani delovi - SPARKS, (prevod sa engleskog jezika trinaestog izdanja knjige), Beograd, 2009, 4

⁴¹ Peter D. Turnpenny, Sian Ellard; prevodioci Dejan Dimitrijević, Tina Todorović, Emerijevi osnovi medicinske genetike, Odabrani delovi - SPARKS, (prevod sa engleskog jezika trinaestog izdanja knjige), Beograd, 2009, 9

⁴² https://www.scribd.com/doc/155195733/Нацистички_фанатизма_претеча_еутаназије?, 1

⁴³ Mitscherlich, Alexander / Mielke, Fred, Liječnici-zločinci, Novinarsko izdavačko preduzeće, 1952, 125

⁴⁴ https://www.scribd.com/doc/155195733/Нацистички_фанатизма_претеча_еутаназије?, 2

стерилизације, по њиховом мишљењу, потпуно укинуо потребу за абортусима.⁴⁵

2.4.2. Етика не - рађања

Жене које припадају "инфериорној" популацији, сврставане су у подобне за вршење абортуса, чедоморства и стерилизације. Еугеника је дала подстицај заговорницима абортуса, међу којима су биле и веома утицајне жене нацистичког друштва попут Хелен Стокер (*Helene Stöcker*), Адела Шпрајбер (*Adele Georgina Schreiber-Krieger*), Ане Рут Бре (*Ana Rut Bré*). На међународној конференцији Лиге мониста 1913. године, Хелен је изјавила следеће: "Пошто желимо развијенија људска бића, потребне су нам еугеника и расна хигијена"⁴⁶ Управо преко еугеничних идеја дарвинизам је извршио највећи утицај када је реч о расправи о абортусу. Нацистичко виђење овог метода јесте побољшање људске расе, као и могућност за побољшање положаја жена. Поједини истакнути научници су оштро критиковали легализацију абортуса, осим у случајевима када је жена силована, када постоје основане индиције да ће се дете родити дегенерисано или заражено сифилисом. У сваком другом случају, оно би представљало услове за пад биолошког квалитета немачке нације. Заправо, циљ је да одлуку о питању живота и смрти преузме само друштво.⁴⁷ Дефинисање момента настанка живота и живог бића није се много разликовало од религијског модела. Чак је и сам Хекел говорио да људски живот настаје самим зачећем и то је сматрао научном чињеницом, међутим, по питању светости истог порилично је одступао од става цркве. Наиме, он наводи: "Ембрион у развоју не поседује свет и представља пуку "рефлексну машину" попут нижих кичмењака. Абортус се не разликује од убијања животиње."⁴⁸ По угледу на управо ове ставове које је затупао Хекел, Зигфрид Вајнберг (*Siegfried Weinberg*)

⁴⁵ Rihard Vajkart, *Od Darvina do Hitlera, Evolucionarna etika, eugenika i rasizam u Nemačkoj*, (Richard Weikart, *FROM DARWIN TO HITLER, Evolutionary Ethics, Eugenic and Racism in Germany*), Copyright za Srbiju i Crnu Goru CPS, Beograd, SG-VIII, Beograd, 80

⁴⁶ Rihard Vajkart, *Od Darvina do Hitlera, Evolucionarna etika, eugenika i rasizam u Nemačkoj*, (Richard Weikart, *FROM DARWIN TO HITLER, Evolutionary Ethics, Eugenic and Racism in Germany*), Copyright za Srbiju i Crnu Goru CPS, Beograd, SG-VIII, Beograd, 49

⁴⁷ Rihard Vajkart, *Od Darvina do Hitlera, Evolucionarna etika, eugenika i rasizam u Nemačkoj*, (Richard Weikart, *FROM DARWIN TO HITLER, Evolutionary Ethics, Eugenic and Racism in Germany*), Copyright za Srbiju i Crnu Goru CPS, Beograd, SG-VIII, Beograd, 79

⁴⁸ Rihard Vajkart, *Od Darvina do Hitlera, Evolucionarna etika, eugenika i rasizam u Nemačkoj*, (Richard Weikart, *FROM DARWIN TO HITLER, Evolutionary Ethics, Eugenic and Racism in Germany*), Copyright za Srbiju i Crnu Goru CPS, Beograd, SG-VIII, Beograd, 41

објављује чланак у научном часопису активисткиње Хелен Стокер и заговара легализацију абортуса: "Природа нам на хиљадама примера показује, чак и у процесу зачећа да она потроши на милионе семенки да би само једна од њих дала да се у потпуности развије. Зар једна мајка, поготово у данашњој економској ситуацији, не следи само њен пример, ако можда уз грижу савести и у болу уништи своје семе, зато што деца коу већ има морају да гладују и пропадају због проширења породице."⁴⁹ Коначно, 1935. године донет је Закон којим се допушта абортус женама за које се веровало да поседују неке од наследних генетских болести. Херман Раушнинг (*Hermann Adolf Reinhold Rauschning*) тако наводи Хитлерове речи на једном састанку: „Морамо да смањимо становништво и треба да разрадимо технику депопулације... Под тим ја не подразумевам обавезно уништење, него просто мере за гушење њихове огромне природне плодности. Постоји много путева, систематских и релативно безболних, у сваком случају бескрвних, да бисмо навели непожељне расе да изумру.“

2.4.3. Етика рађања

Жена као појам у нацистичкој Немачкој требала је да представља "мајку *Volk*-а" и да се подстиче на рађање и ширење аријевске расе, односно да дају свој допринос националној обнови. Сам Хитлер истакао је у публикацији објављеној у *New York Times* -у 10. јула 1933. године колики је заправо значај значај жена. "Оне осећају да је моја победа и њихова победа. Знају да служим њиховој сврси радећи на стварању друштвеног поретка и враћању наде и здравља".⁵⁰ Маја 1933. године абортус постаје "злочин против расе", који током ратних дешавања постаје чак основ за смртну казну у случају илегалног спровођења истог.⁵¹ Ради се на активном подстицању жена за које се сматрало да поседују добре гене и да су припаднице аријевске расе. Као идеалан пример за то јесте чињеница да је Хитлер сваког 12. августа, који је прогласио за Дан жена (када му је рођена мајка), делио сребрни и златни почасни крст (*Ehrenkreuz der Deutschen Mutter*) мајкама за допринос нацији у зависности од броја деце.⁵² Насупрот томе, као решење за прекомеран број абортуса, Хајнрих Химлер,

⁴⁹ Rihard Vajkart, *Od Darvina do Hitlera, Evolucionarna etika, eugenika i rasizam u Nemačkoj*, (Richard Weikart, *FROM DARWIN TO HITLER, Evolutionary Ethics, Eugenic and Racism in Germany*), Copyright za Srbiju i Crnu Goru CPS, Beograd, SG-VILI, Beograd, 74

⁵⁰ Mothers of the Nation: Women, Families and Nationalism in Twentieth-century, 31

⁵¹ Patrizia Albanese, Mothers of the Nation: Women, Families and Nationalism in Twentieth-century Europe, University of Toronto Press Incorporated 2006, 35

⁵² Mothers of the Nation: Women, Families and Nationalism in Twentieth-century, 37

тадашњи заповедник СС-а, 1935. године оснива организацију *Lebensborn* (Извор живота), у циљу подизања стопе расно чистих немачких потомака. подстичући неударе младе жене да у тајности роде децу и дају их на усвајање немачким породицама, односно “расно чистим родитељима”. Програм је неударим женама омогућавао рођење детета изван брака без осуде друштва.⁵³ Сва деца била су подвргнута категоризацији и контроли с циљем задовољавања “аријевских критеријума” да би се одредила подобност за предају на чување. Пројекат је био замишљен као спајање пажљиво пробраних девојака и официра СС трупа у чије редове су примани чистокрвни Немци. Значајну улогу имао је “Савез немачких девојака”, који је такође био један од Химлерових пројеката и који је имао своје две секције: “Савез немачких девојчица од 10 до 14 година” (*Jungmädelsbund*) и “Савез немачких девојака” (*Mädchenschaften*) . Након неког времена, настала је и трећа секција “Верност и лепота” (*Glaube und Schönheit*). којој су припадале девојке старости између седамнаесте и двадесет прве године. Не постоје поуздани подаци о томе да ли су одабране девојке присилно формирале потомство или су добровољно пристајале на то. Формирани су посебни домови за “узгајање” деце из овог пројекта. Давана су и на чување, негу, васпитање и учење породицама СС официра и осталим угледним и расно чистим немачким породицама. С обзиром на превелика очекивања, а са друге стране премали број рођених беба у оквиру пројекта, почело је да се примењује масовно киднаповање деце аријевског изгледа по окупираним државама.⁵⁴ Уколико се утврди за неке од њих да су болесна или не одговарају критеријумима деце чисте аријевске расе, слати су у логоре или завршавали трагично на друге начине.⁵⁵

⁵³ Mothers of the Nation: Women, Families and Nationalism in Twentieth-century, 37

⁵⁴ Миленовић, Ж.: Васпитно деловање и учење у Лебенсборн пројекту...
ЗБОРНИК РАДОВА 23 ГОД. 23 БР. 22 ДЕЦЕМБАР 2020 121–130, 123

⁵⁵ Миленовић, Ж.: Васпитно деловање и учење у Лебенсборн пројекту...
ЗБОРНИК РАДОВА 23 ГОД. 23 БР. 22 ДЕЦЕМБАР 2020 121–130, 124

3. РЕЛИГИЈСКИ АСПЕКТ

3.1. Нацизам и хришћанство

Адолф Хитлер је током свог успона схватио да сукобљавање са католичанством, може само да штети националсоцијализму. Према његовим речима „Политичке странке немају никакве везе са верским проблемима, све док они не постану несагласни са нацијом, подривајући морал и етику расе; као што ни религија не може да се помеша сплеткарењима политичких странака.“⁵⁶ Заправо, водио се политиком коришћења моћи цркве у сопствене сврхе. Међутим, нацизам је ипак био видљиви контраст у поређењу са црквом и католичким ставовима. Након што су Стаљин (*Иосиф Виссарионович Дзугашвили Сталин*) и Лењин (*Владимир Ильич Ульянов Ленин*) објавили рат самој религији, националсоцијализам је деловао далеко „питомији“.⁵⁷ У јулу 1933. године, постигнут је договор између Цркве на једној и Хитлера на другој страни: „Чињеница да Ватикан закључује уговор са новом Немачком значи да Католичка црква признаје државу националсоцијалиста. Овај уговор целом свету показује јасно и несумњиво да је лажна тврдња да националсоцијализам има непријатељски став према религији.“⁵⁸ Све до 1939. године, Хитлер води константне преговоре са црквом, све док на чело Римокатоличке цркве није постављен Папа Пије XII, ког поједини историчари називају и "Хитлеров папа". Пре устоличења, служио је као кардинал Еуђенио Пачели и као амбасадор Ватикана у Немачкој, где је самим тим сведочио успону нациста и заправо током целог овог процеса помно прати и учествује у преговорима. У Светој столици седео је скоро две деценије, до 1958. године. Џон Хенри Њуман најчувенији британски теолог о њему је говорио овако: „Није добро за папе да владају двадесет година. То је аномалија и она не доноси добре плодове; он постаје бог, нема никог да му се супротстави, не познаје чињенице, и без зле намере ради окрутне ствари.“⁵⁹ Након што Адолф Хитлер објављује пројекат *Коначно решење* који подразумева истребљење Јевреја, хришћанство се суочава са историјским моралним изазовом.⁶⁰ Ипак, након што у

⁵⁶ 1 хитлер и немачко католичанство 58

⁵⁷ 62 стр

⁵⁸ Хитлер и пачели 1, 72 страна

⁵⁹ 5

⁶⁰ 153

Ватикан стиже низ обавештења о спровођењу овог пројекта, поглавар цркве не показује реакцију нити отпор. Упркос сазнањима током дугог низа година о страдањима, експериментима, масовној стерилизацији, истребљењу, убиствима и другим злочинима, након ослобођења Рима, папа Пије XII није одржао ниједну мису, није отпеван псалм, нити је одржана иједна јавна молитва. Са друге стране, након Хитлерове смрти, кардинал надбискуп Берлина наређује да се одржи „свечани реквијем у знак сећања на Фирера и све оне чланове који су пали у борби за немачку отаџбину, заједно са најискренијим молитвама за народ (*Volk*) и отаџбину и за будућност немачке Католичке цркве“⁶¹ На жалост, кроз ово истраживање није могуће у потпуности обрадити период владавине овог црквеног великодостојника, а свакако намеће се велики број етичких дилема на основу непобитних доказа како за, тако и против. Ватикан је 2020. године отворио архивске документе о овом озлоглашеном Папи како би се увтрдиле чињенице и разрешила дилема колика је била улога цркве у страдањима и да ли је уопште постојала, јер како истиче Папа Фрања, овај период обележили су "тренуци озбиљних потешкоћа, мучних одлука људске и хришћанске разборитости што би се некима могло учинити као уздржаност."

3.2. Светост људског живота

Током читавог периода владавине нацистичке идеологије, на морални и етички тест стављају се сви чланови друштва, како у научним и политичким круговима, тако и у црквеним. Дебата о светости људског живота добија посебно на значају током 19. и 20. века.⁶² Хришћанске цркве су недвосмислено забрањивале убиство, чедоморство и абортус. Многи црквени великодостојници широм Европе заузимају став по питању побачаја, међутим, може се закључити да на глобалном нивоу тај став није био усаглашен. И то не само по питању абортуса, већ и момента када настаје људски живот. Осим цркве, која би по логици ствари морала да има недвосмислен смисао за етику и морал, медицинска струка која почива на хуманим постулатима посртала је у овој суровој битци. Само пред америчким војним судом у Нирнбергу 1946. године, изведено је 23 оптужених лекара за злочине у нацистичкој Немачкој.⁶³ Управо лекари који су одабрали овај хумани позив, у својим

⁶¹ 174

⁶² Rihard Vajkart, *Od Darvina do Hitlera, Evolucionarna etika, eugenika i rasizam u Nemačkoj*, (Richard Weikart, *FROM DARWIN TO HITLER, Evolutionary Ethics, Eugenic and Racism in Germany*), Copyright za Srbiju i Crnu Goru CPS, Beograd, SG-VILI, Beograd, 29

⁶³ Mitscherlich, Alexander / Mielke, Fred, *Liječnici-zločinci, Novinarsko izdavačko preduzeće*, 1952, 26

експерименталним лабораторијама дали су значајан допринос посрнућу медицинске етике. Захваљујући њиховом раду, Хипократова заклетва је промењена. Заправо, Светски лекарски савез службено је прихватио „модерну верзију“ Хипократове заклетве уз правило да се управо она прочита сваком лекару уз уручење дипломе и наглашавање да су немачки лекари постали дивљаци. Женевска верзија Хипократове заклетве гласила је овако: „Постајући сада члан лекарског сталежа, свечано обећавам, да ћу посветити свој живот служби човечности. Одајем поштовање и захвалност мојим поштованим учитељима. Вршићу свој лекарски позив савесно и достојно. Здравље и живот мог пацијента биће ми прва брига. Настојаћу оправдати поверење, које има мој пацијент у мене. Чуваћу част и светле традиције лекарског сталежа. Моје колеге биће ми као браћа. Нећу допустити да расне, верске, националне разлике или различит политички став или социјални положај стоје између моје дужности и мога пацијента. Задржаћу највеће поштовање за људски живот од времена његовог зачећа. Чак и под притиском нећу употребити своје знање против закона човечности. Ово обећање дајем слободном вољом и уз поштену реч.“⁶⁴ Важност овог догађаја лежи у чињеници да је за човечанство од суштинског значаја да се не забораве епохални догађаји који су изазвали женевску заклетву. Јер управо онај који занемарује поуке из прошлости, осуђен је да понавља њене грешке.⁶⁵

⁶⁴ Mitscherlich, Alexander / Mielke, Fred, *Liječnici-zločinci*, Novinarsko izdavačko preduzeće, 1952, 25

⁶⁵ Mitscherlich, Alexander / Mielke, Fred, *Liječnici-zločinci*, Novinarsko izdavačko preduzeće, 1952, 25

4. ЗАКЉУЧАК

На основу прикупљеног материјала који је служио у сврху овог истраживања, става сам да свако време за собом доноси и различито виђење на морал и етику, управо због чињенице да је прогрес на пољима различитих грана науке мање или више на врхунцу. Стицањем различитих знања, људски ставови се неупитно мењају и граде у складу са спознајама. Међутим, заступати одређени став није исто што и спроводити у дело своја заступања, притом, не узимајући у озбир нека општа морална и етичка начела која се свакако не могу мењати чак ни кроз време. Као пример за то, можемо навести сам злочин против човечности који сам по себи представља апсолутни контраст у односу на етичке моделе било ког времена. Ако узмемо у обзир светост људског живота и чињеницу да човек није настао фабричким путем већ управо начином репродукције који му је подарила природа, неетички је у сваком погледу да се исти одузима, поготово са циљем расне елиминације или било ког другог политичког, економског, социјалног или фанатичног разлога. Свакако, када је реч о појединцу, развојем људских права, омогућено је да човек или жена могу искључиво на основу својих уверења, какви год они били, доносити одлуке о свом животу и здрављу. У том смислу, било какво залажење у сферу религије или етичких принципа појединца, поредставља повреду права истог. Међутим, спровођење масовне манипулације, појединци успевају да утичу на ставове одређених друштвених категорија, а самим тим залазе управо у ову сферу о којој смо говорили. На пример, еугенички покрет надживео је ратове и страдања све до данас, иако, римским говором из 1998. године Међународни суд у Хагу за злочине против човечности прописује Закон о забрани еугенике и праксе насилне стерилизације над становницима било које земље. Истраживања су показала да би чак 11% родитеља абортирало дете ако се докаже склоност ка развоју гојазности, чак 75% уколико се открије нека физичка аномалија, а близу 50% би пристало на генетски инжењеринг. Коначно, уколико смо упознати са чињеницом да би дете које носимо у себи било осуђено на трајне деформитете или доживотну патњу из одређених медицинских или генетских разлога, колико нас би заиста пристало да упркос том сазнању подари такав живот? Да ли би то представљало чин себичности или хуманости? Опет, ако у обзир узмемо религијске принципе, смемо ли се играти Бога? Става сам да свакако одговоре на ова питања може дати искључиво сваки појединац за себе самог. Било какво

уплитање спољашњих фактора у виду идеологије или фанатизма не смеју бити одобрени, јер у том случају, ко би одлучивао о животно важним одлукама ако не сам појединац, а намеће се и питање, шта га то чини довољно компетентним? На основу којих критеријума би смо давали превласт над сопственим животом и одлучивањем неком другом? Чини се да чак и хумане мисије често наилазе на злоупотребу истих. Потребно је чешће и детаљније обрадити овакве теме, управо како би смо из стеченог знања о одређеним појавама ивели одређену поуку, која свакако може спасити животе. Историја постоји да би смо учили из грешака наших претходника и како исте не би смо поновили.

5. ЛИТЕРАТУРА

-

